

MATE KRIŽMAN

(5. listopada 1934 – 14. lipnja 2019)

Samozatajno, kakav je uvijek i bio, profesor Mate Križman napustio nas je u 85. godini života jednog vrelog dana ovog ljeta, 14. lipnja 2019. Mnogobrojni naraštaji filologa i lingvista s posebnim će se osmijehom i uzdahom sjetiti tog upečatljivog profesora čije se neizmjereno znanje borilo da nadiđe ograničenja uvijek tihog glasa.

Mate Križman bio je jedan od najistaknutijih hrvatskih klasičnih filologa druge polovice dvadesetog stoljeća, prevodilac s klasičnih jezika te više desetljeća profesor indoeuropske lingvistike i grčkoga jezika na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Rođen je u Šivatima kraj Žminja 5. listopada 1934. godine. U Žminju je završio talijansku osnovnu školu, a u Pazinu realnu i klasičnu gimnaziju. Svojoj će se rodnoj Istri često kasnije vraćati u svom znanstvenom radu. U Zagrebu je 1958. godine završio studij klasične filologije, a iste se godine dodatno usavršavao na tečaju etruskologije (kod Massima Pallottina) i italskih jezičnih starina na Sveučilištu u Perugi.

Raditi je počeo u Istri, kao nastavnik matematike, hrvatskog i njemačkog jezika u Kanfanaru i Pazinu. Od 1964. do 1966. bio je gostujućim lektorom hrvatskoga jezika na Humboldtovom sveučilištu u Berlinu. Nakon toga radio je kao arhivist u Arhivu Hrvatske dok ga profesor Radoslav Katičić (koji nas je također napustio ovoga ljeta, nepuna dva mjeseca poslije) nije pozvao da prijeđe na Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Započeo je kao asistent na Odsjeku za opću lingvistiku i orijentalne studije, gdje je i doktorirao 1984. godine s temom „Imena rimske Istre očuvana na istarskim natpisima iz rimskog doba”. Sljedeće je godine postao docentom, zatim 1992. izvanrednim profesorom te 1997. redovitim profesorom. Dužnost predstojnika Katedre za poredbenu indoeuropsku lingvistiku na Odsjeku za opću lingvistiku i orijentalne studije obnašao je od 1985. do 1996. godine. Od 1992. predstojnik je i Katedre za grčki jezik i književnost Odsjeka za klasičnu filologiju, što će ostati do umirovljenja 2004. godine, iako je i dalje predavao i studentima opće lingvistike. Njegovi su kolegiji bili posvećeni poredbenoj gramatici indoeuropskih jezika, indoeuropskoj poredbenoj fonologiji i morfologiji, ali i jezičnoj tipologiji i povijesnoj gramatici pojedinih indoeuropskih jezika. Na studiju grčkoga jezika predavao je ponajviše kolegije iz povijesne gramatike grčkoga jezika i iz grčke sintakse. Za mnoge je svoje kolegije pripremio i skripta, a za potrebe nastave preveo je s ruskoga „Poredbenu gramatiku indoeuropskih jezika” A. N. Savčenka. U nastavi indoeuropske lingvistike pažljivo je pratio najnovije znanstvene spoznaje i uvijek je bio u dodiru sa suvremenom literaturom, čak i kad ju je u Zagrebu bilo teško nabaviti. Primjerice, predavao je o indoeuropskim laringalima znatno prije no što je njihovo postojanje postalo općeprihvaćenim u indoeuropeistici, a o glotalnoj teoriji (novoj interpretaciji indoeuropskoga sustava okluziva) počeo je predavati svega nekoliko godina pošto

IN MEMORIAM

su tu teoriju iznijeli sovjetski lingvisti Gamkrelidze i Ivanov. Uvijek je bio otvoren prema novim metodama istraživanja, pa je još koncem osamdesetih godina s jednim studentom pokrenuo izradu računalne konkordancije rimskih natpisa u Istri.

Bio je plodan prevodilac s grčkoga i latinskoga, od čega su mnogi tekstovi povezani s njegovom Istrom. Ovamo se mogu ubrojiti djela *Translatio corporis beate Eufemie* (2000) i „Rovinjске legende” (2004, objavljeno i u njegovom prijevodu na talijanski) iz Rovinjskog iluminiranog kodeksa iz 14. stoljeća. Tu treba spomenuti i prijevode i kritička izdanja dubrovačkog, varaždinskog, zadarskog i pulskog statuta, koje je priredio sam ili u suradnji, a ovaj posljednji, „Statut Pulske općine”, 2001. godine dobio je i nagradu Josip Juraj Strossmayer za najuspjeliji nakladnički pothvat. Prevodio je i s francuskoga, talijanskog i njemačkog jezika. Objavio je tri filološke rasprave o djelima Istranina Matije Vlačića Ilirika, ali i monografiju o hrvatskom misionaru u Indiji i Tibetu, Nikoli Ratkaju, u suradnji sa Zdravkom Matišić.

U svojem se znanstvenom radu Mate Križman također posvetio najranijoj povijesti svoje rodne Istre i filološkim izvorima za njezino proučavanje. Temeljni je njegov prilog u tome knjiga „Rimska imena u Istri” (1991), prerađena verzija njegova doktorata. U njoj je, slijedeći onomastičku metodologiju Jürgena Untermanna i Radoslava Katičića, pokazao da postoji posebno istarsko imensko potpodručje unutar sjevernojadranskoga imenskog područja, što ukazuje na neke jezične posebnosti antičkih Histra u odnosu spram njihovih susjeda (u prvom redu Liburna i Veneta). Istri je posvećena i Križmanova knjiga „Antička svjedočanstva o Istri” (1979, drugo, prošireno izdanje objavljeno je kao prvi dio niza „Povijest Istre” 1997). U njoj je prikupio i kritički analizirao sve odlomke u kojima se u djelima klasičnih autora spominje Istra i njezini stanovnici.

Svi koji su imali čast surađivati s profesorom Križmanom, ili slušati njegova predavanja, pamtit će ga kao skromna i samozatajna, ali nevjerojatno obrazovana znanstvenika koji je znao potaknuti i nadahnuti na istraživanje, ali i biti konstruktivno kritičan. Uvijek se temeljito pripremao za predavanja, u kojima je, poštujući tradiciju, uspijevao prenijeti i najnovija saznanja svjetske znanosti. Svoje je studente poticao bilo širinom vlastitoga znanja, bilo pedantnom posvećenošću jeziku tako da smo se, poput Alice (Liddell) iza ogledala, koju je često spominjao, morali zapitati znamo li što riječi zapravo znače, bilo živopisnim anegdotama iz povijesti lingvistike (poput nezaboravne sličice o mladom, mršavom i odlučnom De Saussureu koji je završio u Leipzigu među kršnim Nijemcima s povezima preko oka i ožiljcima na licu, a nije se znao mačevati). Mate Križman ostavio je iza sebe generacije studenata i nekoliko doktoranada kojima je bio nadasve pristupačan mentor, odašiljući nas u svijet znanosti ohrabrene dugim i redovito zanimljivim razgovorima o nebrojeno raznolikim temama. Hrvatski će ga lingvisti i klasični filolozi pamtiti s radošću, zahvalnošću i divljenjem.

Maja i Ranko Matasović